

Brassó egészségügyi viszonyairól a XIX-ik században, Fabritius József Brassó emberbaráti intézeteit ismerteti; a kötet többi közleményei a következők: a királyi országos szemkórház Brassóban, Fabritius Ágostontól; Brassó városának éghajlati viszonyai, Lurtz Ferencz Edétől; Brassó város és vidékének geológiai szerkezete, Meschendörfer T. J.-tól; a Czenk és a Kis-Függőkő növényzete. Römer Gyulától; a Barcaság herpetológiai viszonyai, Kisapsai M hely Lajostól.

Végig tekintve e vándorgyűlésen, s mérlegelve az elért eredményeket, azt mond-

hatjuk, hogy e tekintetben a brassói vándorgyűlés méltó kezdete volt ez intézmény második félszázados életének; csak az a sajnós, hogy e gyűlés sem volt képes nagyobb számban maga köré gyűjteni az orvosi és természeti tudományok hazai képviselőit, úgy hogy a résztvevő tagok száma alig ment 260-ra. Különösen a természettudományi szakcsoport nélkülözötte sajnosan vezérférfiait, kik néhány kivétellel mind távol maradtak. Az érdeklődésnek eme régibb idő óta tapasztalt lanyhasága bizonyára gondolkodóba ejt, s méltó arra, hogy a vándorgyűlés intéző köreinek figyelmét ki ne kerülje.

L. I.

RÉGI MAGYAR MEGFIGYELÉSEK.

314. Savanyú víz forrás Kassa mellett. Kassáról. Ezen Sz. Mihály havának 7-dik napja tájbann Városunkon kívül mint-egy fél órányira az Hernád vize árkabann savanyú vizre akadtak emberek: mellyek-is olly jó ereje, és kellemetes savanyú íze vagyon, hogy a ki meg-kóstolta egyszer, nem állhatja, hogy többször belőle ne igyék. Egy józan, jámbor, bort nem ivó Uri személy azt mondá felőle, hogy, ha tudná, hogy a bort olly jó ízűen meg-ihatná, mint ezt az újonnan talált savanyú vizet, még ma bor italra adná magát. A város részéről naponként számos emberek munkálkodnak körülötte, hogy a kútfejére akadhasanak. Nagy reménységünk vagyon felőle, hogy kellemetességével egyéb vizeinket meg-haladja. (M. Hirmondó 1781. 599—600. l.)

315. Új-fürdő Szatmár-Németi határában. Most nem régibenn olly hasznos ferdő találatott a Szatmár-Németi erdő határában, melly sok el-erőtlenedett tagúaknak, köszvényeseknek, far-zsábásoknak s a t. tapasztalhatóképpen használni szokott; a vizéből pedig sokat ártalom nélkül még éhgyomorrais ihatik az ember. (Ugyanott 1782. 364. l.)

316. A kalugyeri dagadó Forrás. Bihar Vármegyének, Arad Vármege s' Erdély Határaitra ütköző részében a' Vaskói Uradalomhoz tartozó Kalugyer nevezetű Oláh Helység határában a' Helységtől egy $\frac{1}{2}$ órányi távolságra az öszve, csoportozott hegyek közt, egy nyíres völgy aljánál vagyon bizonyos forrás, mellet tulajdonságáról: Dagadó Forrásnak lehet nevezni. A' körül belől lakozók már régóta tudják tulajdonságát; de még eddig, tudunkra legalább senki sem tett róla írásban emlékezetet, melly fogyatkozást T. Vásárhelyi János Úr most következendőképpen pótol ki:

A' Forrásnak fekvése kellemetes, 's alant egy hegy tövénél szájjal délkeletnek vagyon a' Dagadó Forrás torka; kiömlésének helye nem mély 's hamar el tűnik a' kövek között, kint mindjárt a' medre egy lábnyi magasságú 's tsupa mohos kövek lepik a' forrásnak lefolyását, melly tsak hamar öszve gyűlvén több forrásokkal a' Kőrösbe ömlik. A' hegy nem felette nagy magasságú, 's nem kopár sziklák, hanem magas bükk, nyír, éger, s mogyoró fák terebélyesednek rajta. A' forrás helyét oda menetelünkör egészen szárazon találtuk, 's egy óra mulatásunk után sem jelentvén még magát a forrás tüneménye, az idő pedig már béestveledvén tovább menénk Vaskóra. Harmadnapra, melly volt Aug. 1-ső napján, Kalugyer Helységből magunkhoz vévén kettőt a legöregebb Lakosok közül, $9\frac{1}{2}$ órára a forrás torkolatjához értünk. A forrás ekkor is üres, és medre egészen száraz volt: $\frac{1}{4}$ tizenkettőre kezdetem hallani zugását, s tsak hamar azután szörnyű sebességgel ömlött ki belőle a víz, és harmadfél minutumig $1\frac{1}{2}$ lábnyira emelkedett medrében, s annak felületén kiáradván, sebes zúgással folyt le a mohos köveken. Vize tiszta és hideg, az ívára igen jó ízű $2\frac{1}{2}$ minutum alatt, legalább 50 akó víz kifolyhatott, annakutánna apadni kezdett. Hanem 16 minutum mulva újra kiáradta magát hasonló magasságra ugyan, de már kevesebb erővel 's tsekélyebb mennyiségben. Ekkor is éppen $2\frac{1}{2}$ minutumig tartott növése, melly után lassanként újra egészen kiapadt. Még egy óráig váraosztunk annakutánna, de a víz dagadása még is meg nem jelenvén, el menénk.

Az egyik Kalugyeri lakos, 80 esztendőn fellyül élt öreg állítá, hogy a' mióta tsak emlékezik, ezen forrást mindég ollyannak

tudja, hogy napjában többször kiömlik, és megint egészen elapad. Karátson utántól fogva nyár közepéig, gyakortább önti ki magát, szinte majd minden fertály órában; nyáron és ősszel pedig, ha bár az idő nedvesebb is, egész tél közepeig ritkábban. Sőt most, hogy ott létünkör szinte 2 óráig nem buggyana, a' két öreg Oláh, tisztátalan dolognak nevezte. Kiömlése mindazonáltal soha nem jár bizonyos idő mértékre; hanem hol tovább marad ki, hol többször egymásután önti ki magát. Egyébiránt, dagadása soha sem szűnik meg egészen, hanem mindég többször vagy ritkában történik napjában. Télen a' lakosok állítása szerint meleg, azért soha sem fagy be. Némely gyógyító erőt is tulajdonítanak neki az együgyű Lakosok, de ezt csak az orvosi szoros vizsgálát után lehet majd róla állítani: mely hogy minél hamarabb történjék, annál inkább óhajtjuk, hogy ezen vizsgálát alkalmatosságával, talán különösségénc, oka is kitudódhatik. (Hasznos Mulatságok 1822. Második félesztendő 297—299. l.)

— Ugyanezen forrásra vonatkozólag egy más tudósítás így szól: Igaz az, hogy az említett forrásnál a víznek kizuhanását némelykor gyakran lehet szemlélni: még is mindenkor nem egy formán: mert mikor én alább írt több betsülletes Uri emberekkel oda kint voltam, a víz ugyan, mihelyest kiértünk, 9 óraker először kibuggyant, és mintegy 50, 60 akó vizet bőven kiadott. Másodszor 12 óraker; Harmadszor kétfertály égyre; Negyedszer ismét utána 3 fertályra. Mink tehát elegendő képen láthattuk a' víznek kellemetes kijáratit. De az már nevezetesebb, hogy nem sokára utánunk, ismét kiindult másik Uri Társaság, és, noha reggeltől estvélig mulata, semmit sem láthatott, mivel akkor egész nap egyszer sem jött ki a' víz, hanem csak vékonyan folyvást tsergedezett. Mostanában pedig, a' mint hiteles emberek bizonyítják, nappal ki sem jön, ha csak éjszaka nem. És innen nyilvánosság, hogy annak a folyásnak, vagy csak azért is különösnek kell lennie, hogy a folyását meg nem tartja, hanem az esztendőnek részei szerént folytatja. Medve József. (Ugyanott 1823. Első félesztendő 50. l.)

317. Pamut termesztés. Nakó Kristóf Úr, Torontál-Vármegyébenn tavaly szerzett Nagy-Szent-Miklós és Mária-földre nevezetű jószágaibann, több köz haszonra való rendelés-tételek között, 12 helyekenn Pamut termő tseméteket kezdett ültetni, mellyek-is még eddig jól nevedtek, s már most olly állapotbann vagynak, hogy további tenyészését bizvást lehet reményleni. (Magyar Hírmondó 1782. évf. 525. l.)

— Nakó Kristóf Úr, kiről jelentettem, hogy Torontál-Vármegyébenn szerzett jó-

szágaibann, Nagy-Sz. Miklósonn és Mária-földénn Pamut-tseméteket próbált volt ültetni, elérte azt az óhajtott szerentsét, hogy azoknak gyümöltsei megérvén, szebbnél szebb pamutot adtanak. Mellyből ugyantsak nyilván meg-tetszik ezen országbann való termesztésének lehetséges-vólta; tsak más esztendők is hasonlóképpen kedvezzenek megérthetésének. (Ugyanott 604. l.)

318. Magyar czedrus. M. Festetits Gróf Úr ő Excellenzijának *kessihelyi* jószágánn ez előtt három esztendővel valamely jó féle fának magja nagy darab földönn el-vettett. Ezen bőlts igyekezetnek ollyan szerentsés elő-mente vagyon, hogy már-is szép erdőre ad reménységet. Nem tudom, mi féle fa lehet, mert azon nevezetet, mellyel azt, levelező Barátom némétül nevezi (Limbaum) semmiféle egyéb könyvekben nem találom, hanem tsak ollyanokban, mellyek Magyar országbann irattattak; azokbann-is tsak Némétül. Deákúl Bél Mátyás Cedrus Hungarica, Magyar Tzedrusnak nevezte. De ez mi légyen, ki tudja? Elhiszem, hogy eddig az ott való Magyar lakosok már Magyarül-is elnevezték. Akármi féle fa légyen egyébként, például szükség volt itt emletemen, hogy erdőket-is teremtet az emberi-ész és szorgalmatosság. (Ugyanott 1780. évfolyam 35—36. l.)

Közli LENGYEL BÁLINT.

319. Kutak kiapadása úgyzás miatt. 1604. Mert nagy csudaképpen lőtt volt ez, hogy az közép várban (Füleken) küsziklából kivágott mély kút volt és mindenkor bő víz és fogyhatatlan volt benne úgy annyira, hogy az vár szállása előtt megmérven az kútnak az vizét, harminczöt ölnyi vizet találtak benne, melyet soha nem hitenek volna, hogy hirtelen elfogyjon. De mihelyt megszállották az várat, mindjárt fotton-fogyott az víz, maga igen kéméllették, úgyannyira, hogy egy itcze vizet mertenek ki mindenek napra. Végre az kútnak az fenekéről az sáros vizet is felmerték és azt itták, mert bornak is szükségé volt az városban. Ez kútnak elapadását nem vélte ű maga is Tonhauzen egyéb okának lenni, hanem hogy az sok taraczkágyú lövés miá (mert az várból igen lőttenek ki) az víznek ere és meatusi az reandülés miá földdel vagy sárral berekedtenek és nem folyhatott víz az kútnan. Ez hogy ezért lőtt légyen, megtetzött abból is, hogy az vár megadása után ismét az víz oly bűséggel meggyülekezett, hogy mikor az kutat meg akarák tisztítani, éjjel nappal harmadnapig merten-merték az vizet és még is ki nem merhették, hanem azonban hatták. (Szamosközy tört. följegyzései Tört. Tár. 1889. 325. l.)

320. Kelecsny madár. 1605. Küldött volt Demetrius az ipának az vajdanak igen

sok szép gyöngyöket . . . . . és három kelecseány madarat, melyet az lengyelek híznak belajesur, azaz fejr tónak, egy hős Muszka országban levő várról, melynek Belajesur neve. Itt tartja az Muszka az kin-csét, mert igen erős hely. Ez helnek nevé-tül nevezik az lengyelek az kelecseány ma-darat. Továbbá im ez három kelecseány ma-dárnak egyikét küldötte volt az szendemiri vajda az fejedelemnek Boockaynak Kassára, igen szép szerszámmal, mert az lábán való csergő merő arany volt, kettő, az két lábán. Az madár kapája vont aranyból volt, gyöngy-gyel fűzött, az lábán való zsinór is, és min-den egyéb hozzá való vont aranyból és

gyöngyökkel volt. Az fejedelem igen jó néven vötte, és igen kedvelte, de nem tu-dák tartani, mert az a fejedelem Kátay Mihály az cancellarius kezéhez adta volt, hogy szorgalmatosan viseltesse gondját. De semmi nem lött benne, mert kevés nap mulva megölik, nem tudták jól gondját vi-selni; mert először az szárnyában két tol-lat, az sugártollát kiszakasztották titkon, és kecske hússal tartották, melyet ő nem szo-kott, és úgy megbetegedvén, megholt. Két-száz aranyat megért volna (Ugyanott 1892. 424. l.)

ZELLER A.

LEVÉLSZEKRÉNY.

TUDÓSÍTÁSOK.

(32.) *Magyarország időjárása 1892 július havában.* Az idej július időjárását a változatosság jellemzi. Hőmérséklete kerek egy egész foknyi hiányt tanúsít a normális értékhez képest, mely hiány nem annyira az alacsony hőmérői állásokban, mint inkább a hűvös napok túlnyomó számában nyilvánul. Némi tájékozást ad erről Budapest hő-mérsékletének a menete, melyből kitünik, hogy a 20 évi pentádközepék a 2-ik pentád kivételével mind nagyobbak az ideieknél:

	1871—91	1892
Jun. 30.—jul. 4.	21·3	19·6
Július 5—9.	21·7	23·4
» 10—14.	22·0	22·2
» 15—19.	22·2	19·3
» 20—24.	21·6	20·8
» 25—29.	21·0	19·8

A hőmérséklet havi maximuma is jobbára a 2-ik pentádba esik, nagyságára nézve pedig 1—2 fokkal maradt az átlagos értéken alul, ellenben a minimum az átlagos értéket megközelíti. Árvaváralján 24·6° C. 8-ikán és 8·0° 20-ikén, Selmeczbányán 28·0° 5-ikén és 9·2° 1-jén, Ungvárt 26·9° 5-ikén és 11·7° 3-ikán, Huszton 30·0° 5-ikén és 13·0° 26-ikán, Nyiregyházán 29·6° 8-ikán és 14·9° 19-ikén, Ó-Gyallán 29·4° 8-ikán és 11·2° 1-jén, Aradon 32·7° 9-ikén és 15·5° 26-ikán, Pancsován 34·8° 9-ikén és 14·6° 26-ikán, Zágrábban 29·9° 5-ikén és 14·0° 2-ikán és Gyergyó-Szent-Miklóson 29·0° C. 14-ikén és 8·6° C. 2-ikán volt a leolvasott legnagyobb, illetőleg legkisebb hőmérséklet.

Az esőnek sem mennyisége, sem gyakorisága nem volt rendkívüli és mindkettő, a nyári záporok természete szerint, még egy-

azon vidéken is eltérő. Az első két pentá-dban csak jelentéktelen esők voltak (a Dunán túl kivételével, mert ott 5-ikén és 6-ikán égi háború kíséretében nagyobb csa-padék esett), a 3-ik és 4-ik pentád esőben legdúsabb volt, az 5-ik pentád csak Erdély-ben, az Alföldön és részben Dunán túl is esős, ellenben az utolsó napok az időnek szárazra fordultát jelzik. Selmeczbányán esett 7 (4) napon 49 mm., Eperjesen 11 (3) na-pon 79 mm., Debreczenben 11 (1) napon 48 mm., Szegeden 10 (6) napon 43 mm., N.-Szébenben 14 (7) napon 113 mm., Her-kulesfürdőn 10 (4) napon 117 mm., B.-Fü-reden 5 (3) napon 36 mm., Fiumében 14 (8) napon 77 mm. (A rekeszjel közötti számok zivatarokat jelentenek.) Jelentékenyebb 24 órai esőmennyiséget mértek az Erdős Kár-pátokban 26-ikán (Kvaszoveczen 68 mm., Királymezőn 61 mm. és Szinevér-Polyánán 60 mm.).

A barométer havi középállása a rendes-nél néhány tizedmilliméterrel volt kisebb. A szelek túlnyomó részben a nyugoti ne-gyedből fujtak és többnyire élénkek voltak. A felhőzet kissé nagyobb, a légnedvesség pedig kisebb volt az e hóban tapasztalható értékeknél. Ó-Gyallán a talajhőmérő 0·5 m. mélységben 18·3° C. és 1·0 m. mélységben 16·2 C°-ot mutatott.

A légnyomás eloszlását illetőleg azt talál-juk, hogy a magas nyomás e hóban nagyobb-részt Európa nyugoti részén tartózkodott, az alacsony nyomás pedig keleten és észak-nyugoton volt húzamosabb ideig. A Közép-Európa fölé érkező maximumok rövid fenn-állás után (2-ikán, 4-ikén és 29—30-ikán) délkeletre vonultak el. Mint országszerte esős nap feltünik a hónap 14-ike, illetőleg